

obrađuju temu: *Seminar iz povijesnih znanosti Sveučilište Nova Gorica 2010-2011. Povelje druge polovice 14. Stoljeća*, u kojem su objavili osam srednjovjekovnih povelja. Zdenka Bonin piše *O uspostavi i djelovanju koperskog vrtića i dobrotvorne ustanove Grisoni do kraja Prvog svjetskog rata*, osnovanih 1839. godine odnosno 1859. godine, pružajući vrlo detaljnu analizu rada, broj djece i njihovu djelatnost. *Rukopis autobiografije Josipa Mantuanija iz 1927. godine u Glazbenoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Ljubljani* (Gašper Cerkovnik), objava je rukopisne autobiografije Josipa Mantuanija, slovenskog muzikologa, povjesničara umjetnosti i kustosa. U radu *Nasljedstvo slikara i grafičara Rika Debenjaka* (Ivanka Uršič), predstavljeni su dokumenti koji govore o bogatom privatnom i stvaralačkom putu slikara Rika Debenjaka

O radu Arhivskog društva Slovenije pruža sve informacije o aktivnostima društva u 2011. godini: podjela Aškerčeve nagrade i Aškerčevog priznanja za 2012. godinu (Z. Bonin); Konferencija društva mađarskih arhivista, Szeged, 18-20. lipnja 2012. (Gordana Šovegeš Lipovšek), 25. međunarodno savjetovanje „Arhivska praksa 2012“, Tuzla, 27-28. rujna 2012. (Sonja Jazbec). **O radu arhiva i skupovima** pregled je ostalih aktivnosti arhiva: 22. međunarodni arhivski istraživački tabor, Slovenija/Mađarska, 25-30. lipnja 2012. (Gordana Šovegeš Lipovšek), a Peter Wiesflecker je izvijestio o aktivnostima Štajerskih arhiva. **Ocjene i izvješćivanje o publikacijama i izložbama** sadrži prikaze: Cesarsko-kraljevo muško učilište u Kopru 1875-1909/slovenski odjeljak, Pokrajinski arhiv Koper, 2010, 247. str.; Zbornik Gli ultimi giorni della Serenissima in Istria. L'insurrezione popolare di Isola del 1797, 2010, 555. str.; Dokumenti organa i organizacija narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji: Zapisnici susreta najviših organa i organizacija 1942-1945. Knjiga 11, Arhiv Republike Slovenije, 2012, 592 str. (Vida Deželak Barič); Edicija izvora NOB-a (Marija Oblak Černi); Celjski olimpijci: 1936-1988. Izložba i katalog, Povijesni arhiv Celje, 2012, 44. str. (Sonja Jazbec).

U **Osobnim vijestima** je povodom šezdesetog rođendana Darinke Drnovšek prikazan njen profesionalni put i iznimno bogata bibliografija radova (Martin Ivanič); povodom osamdesetog rođendana dr. Jože Žontara kroz četiri razdoblja je kronološki prikazano njegovo djelovanje (Janez Kopač, Matevž Košir); nekrolog povodom smrti Milana Bizjaka, začetnika i utemeljitelja računalne obrade arhivskoga gradiva u Sloveniji (Vladimir Žumer).

Zadnji dio Arhiva (527-549 str.) odnosi se na **Nove akvizicije arhiva u 2011. godini**, odnosno **Bibliografiju arhivskih djelatnika u 2011. godini**.

Mirjana Jurić

Ivanović, J. **Priručnik iz arhivistike**. Prvi dio. Hrvatski državni arhiv : Zagreb 2010, 414 str.

Godine 2010. objavljen je u izdanju Hrvatskog državnog arhiva prvi dio *Priručnika iz arhivistike*, autora Joze Ivanovića. Kako još nije uslijedila objava najavljenog drugog dijela, prikazujemo za sada samo novosti koje sadrži prvi dio, budući da premošćuje relativno dugo razdoblje od prethodnog arhivističkog priručnika iz 1977. godine te ukazuje na značajne promjene u odnosu na tadašnju teoriju i praksu. Za razliku od priručnika iz 1977. koji je nastao združenim snagama struke s područja čitave Jugoslavije, kao izdanje Saveza arhivističkih društava Jugoslavije, pred nama je rad jednog autora.

Priručnik je, kako nam u predgovoru objašnjava autor, prvenstveno nastao iz potrebe da se pomogne polaznicima stručnog ispita iz arhivistike odnosno arhivistima početnicima. No, materijal je potom sve više proširivan, da bi se konačno došlo do ideje dvosveščanog izdanja, u čijem će se prvom dijelu obraditi opći pojmovi te arhivsko gradivo i arhivi u cjelini, dok će se drugi dio baviti posebnim zadaćama arhiva od vrednovanja, preko akvizicijske politike i preuzimanja, sređivanja i opisa, korištenja, javne djelatnosti arhiva i zaštite do informacijskih tehnologija i njihovog utjecaja na rad arhivskih ustanova. U takvoj koncepciji prvi dio Priručnika obuhvaća pet većih poglavlja: 1. Arhivsko gradivo (15-104), 2. Arhivi i njihova djelatnost (105-138), 3. Upravljanje arhivskim programom (139-226), 4. Arhivsko i srodno zakonodavstvo (227-290), 5. Upravljanje spisima i arhivi (291-414). Svako od poglavlja uključuje više podnaslova.

Prvo poglavlje (Arhivsko gradivo) ponajprije odgovara na pitanje 'što je arhivsko gradivo?' ili kako kaže autor, na „komplicirani način“ odgovara na „jednostavno pitanje“. Suprotstavljajući dva glavna gledišta ili koncepta arhiva, jedno koje upućuje na dokaznu (evidencijsku) vrijednost i drugo koje upućuje na povijesnu i baštinsku vrijednost arhivskoga gradiva, nalazi među njima dodirne točke, ali i unutarnje kontradikcije obiju interpretacija. Kao ono što ih znatnije razlikuje, autor je naveo koncept arhivskih ustanova, a manje, kako kaže, „objekata“ koji se u njima čuvaju. S druge strane ukazuje i na utjecaj informacijskih tehnologija na promijenjeno shvaćanje arhivskoga gradiva, budući da one sve češće povezuju sustave upravljanja dokumentacijom tradicionalno odvojenih stvaratelja i ruše koncept jedan stvaratelj - jedan fond te traže kontinuiran pristup upravljanju dokumentima. Dio ovoga poglavlja stoga je posvećen i preglednom prikazu razvoja arhivističkih načela provenijencije i prvobitnog reda. Temeljem uvida u međunarodnu arhivističku literaturu autor ukazuje na okolnosti postanka načela provenijencije i prvobitnog reda, te probleme koje je struka tijekom vremena shvatila nastojeći ih se pridržavati u oblikovanju i strukturiranju fondova dolazeći postupno do „redefiniranja“ načela. Ono se nazire u australskoj praksi sa sustavom serija, kojom se virtualno mapira gradivo s funkcionalnim i organizacijskim kontekstom u kojem nastaje. Na tragu toga, autor naglašava da je bitno uočiti važnost bilježenja višestrukih odnosa i povezivanja dokumentacijskih jedinica, prije svega osnovnih, s kontekstom nastanka i korištenja gradiva, kao put koji ide ususret izazovima novog tehnološkog doba. U istom poglavlju obrađene su vrste i organizacije gradiva u arhivima nadovezujući se na pojmove iz prethodnog starijeg arhivističkog priručnika. Autor tumači postanak tradicionalnih konceptata, poput isprava, spisa i knjiga, koji su kao pojmovi koji se isključuju u teorijskim radovima već davno napušteni, ali unatoč tome susreću se ponekad kao osnova sređivanja u hrvatskoj arhivističkoj praksi, iako nemaju uporište u postojećim priručnicima. Strukturni kriterij organizacije gradiva ističe kao ključan u arhivima, budući da je vezan uz prvobitnu organizaciju zapisa, pa tome posvećuje i poseban prostor, pregledno prikazujući glavne tipove jedinica zapisa (dokumente, tradicionalne, te dinamičke i višedijelne, kao i evidencije) i njihovo povezivanje u više jedinice (serije, cjeline višestruko povezanih jedinica ili grupe serija).

Drugo poglavlje (Arhivi i njihova djelatnost) obuhvaća tri manje podcjeline. Prva sistematizira tipove arhivskih ustanova i arhivskih programa. Razlikuje samostalne arhivske ustanove od posebnih službi odnosno programa koji nisu vezani uz posebne organizacijske jedinice u sastavu pravnih subjekata te ih dijeli na javne (dr-

žavne, sveučilišne, samoupravne i dr.) i privatne (vjerske zajednice, gospodarski subjekti, političke stranke, obitelji). Drugi dio ovoga poglavlja posvećen je konceptu arhiva. Prikazujući različite poglede na ulogu arhiva i ističući da se te uloge rijetko oblikuju kao potpuno izdvojene, sagledava ih u povijesnoj perspektivi od arhiva kao sredstva upravljanja, preko pravne uloge do baštinske i uloge arhiva kao povijesnog izvora, da bi na koncu ukazao na novija očekivanja u kojima arhivi idu ususret širokoj lepezi korisnika, pod „firmom“ društvenog koncepta arhiva. Treći dio dotiče se djelatnosti arhiva, navodeći ukratko sve aspekte rada u arhivima, koji će, kako je najavljeno, biti detaljnije razrađeni u drugom dijelu Priručnika, od akvizicijske politike i vrednovanja, preko obrade, korištenja i promidžbe, do zaštite i očuvanja gradiva.

U trećem, nešto opsežnijem poglavlju (Upravljanje arhivskim programom), autor se usredotočio na probleme upravljanja, u kojima se, kao i u bilo kojem drugom upravljanju, polazi od ciljeva u okviru zadaća koje se obavljaju arhivskim programom (samostalnih ustanova ili u sastavu). Upravljanje uključuje i planiranje resursa te procese koji se trebaju sagledati unaprijed da bi se dosegla željena učinkovitost, ali i usluge i proizvodi koje želimo vidjeti na kraju tih procesa, ne zanemarujući pritom postupke praćenja izvedbe i evaluaciju uspješnosti programa. Poglavlje je, kako to i sam autor naglašava, nešto opširnije i razrađenije zbog činjenice da se u domaćoj arhivističkoj literaturi ova tema ne pojavljuje. Sadrži podnaslove: Definiranje programa, Planiranje i praćenje, Organizacija arhivskog programa, Upravljanje ljudskim resursima, Prostor i oprema, Financijski resursi.

Četvrto poglavlje posvećeno je zakonodavstvu (Arhivsko i srodno zakonodavstvo). U prvoj podcjelini objašnjena su „načela za zakonodavstvo o arhivima i tekućim spisima“, koja je oblikovao Odbor za pravna pitanja MAV-a kao ispomoć arhivistima, s obzirom da među pravnim sustavima pojedinih zemalja postoje velike razlike. Ova podcjelina stoga sadrži i kraći osvrt na situaciju u Hrvatskoj. Druga podcjelina je, kako autor naglašava „prolazne naravi“ i posvećena je razvoju hrvatskog arhivskog zakonodavstva, pa uz povijesni dio, donosi i pregled važećih ne samo zakonskih već i provedbenih propisa. U podcjelini posvećenoj dostupnosti analiziraju se propisi koji reguliraju pravo na dostupnost informacija, zaštitu osobnih podataka, povjerljivost podataka i zaštitu autorskih prava te ukazuje na njihovu međuovisnost i neriješena pitanja. Na koncu slijede dijelovi posvećeni propisima i normama u upravljanju spisima te zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Peto, ujedno i posljednje poglavlje posvećeno je upravljanju spisima (Upravljanje spisima i arhivi) i drugo je po veličini ovog dijela Priručnika, što samo po sebi govori o interesu i značaju koji autor pridaje ovoj temi. Kao posebne podcjeline detaljnije su obrađene teme vezane uz nastanak spisa, oblikovanje dokumentacijskih jedinica i klasifikaciju spisa te razvoj spisovodstvenih sustava i tehnika. Obrađeni su razlozi nastanka spisa i njihova korisnost u poslovanju, proces nastajanja i načini povezivanja dokumenata u osnovne i više jedinice, kriteriji i tipovi klasifikacije, njezina načela, klasifikacijske oznake i primjena planova, povijesni razvoj spisovodstvenih sustava i tehnika te svojstva suvremenih sustava, njihove funkcije i metodologija oblikovanja.

Treba istaknuti da Priručnik daje zaokružen uvid u recentna razmišljanja i norme u upravljanju arhivskim (i registraturnim) gradivom i uspješno vodi kroz aktualne propise te, izravno ili neizravno, upućuje na otvorena pitanja u hrvatskoj spisovodstvenoj i arhivističkoj praksi. U tom smislu ne samo da je uspješan nego i dragoc-

jen, budući da premošćuje dugo razdoblje od 1977. godine, kad je nastao prethodni priručnik. Pojedine teme povijesne naravi, poput razvoja arhiva i arhivske službe, obrađene su ranije, pa su ovdje izostale. No, zato su obrađene neke posve nove i otvorena ili naznačena pitanja koja su aktualna u novijoj arhivskoj teoriji, a pri tome svakako treba kao značajnu kvalitetu naglasiti izrazitu autorovu analitičnost. Ako nešto treba prigovoriti, to se prvenstveno odnosi na način navođenja bibliografskih jedinica, koji nije posve ujednačen odnosno kombinira dva sustava. Drugim riječima, neke se jedinice u tekstu navode, ali ne i u popisu odabrane bibliografije na kraju poglavlja ili obrnuto. Pored toga, u tekstu se za pojedine probleme mjestimično navode primjeri za koje su više puta izostale bibliografske jedinice iako postoje, pa se ne spominju ni u tekstu ni na kraju poglavlja, vjerojatno zbog žurbe koju autor na početku Priručnika spominje. Uočljivo je da se u Priručniku koristi niz izraza za povezane, srodne ili istovrsne pojmove: zapisi (i arhivski zapisi), dokumenti, spisi (pa i spisi „u širem smislu“), dokumentacijske jedinice, dokumentacija, dokumentarno gradivo te registraturno i arhivsko gradivo, pa treba pohvaliti nakanu autora da u sljedećem dijelu Priručnika donese poseban pojmovnik, bez obzira na to što u samom izlaganju tumači pojedine od spomenutih izraza. Izdvojeno uvrštavanje definicija u kojima se ukazuje na međusobne razlike pojmova ili sinonime, pomoći će ne samo početnicima koji pristupaju stručnim ispitima, već i onima koji to nisu, ali su katkad zbunjeni pred „šumom“ izraza, a zasigurno će potaknuti i ujednačenije korištenje stručnog vokabulara.

Rajka Bućin

Lekić, B. *Arhivistika*. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2006. 309. str.

U Beogradu je 2006. objavljen arhivistički priručnik dr. sc. Bogdana Lekića. Sâm je autor priručnik namijenio prvenstveno arhivskim djelatnicima, obrazovanju arhivskog kadra, studentima povijesti, kao i onima koji se bave zaštitom i korištenjem arhivskoga gradiva. Prethodni priručnici tiskani su 1959. u Srbiji i 1977. u Jugoslaviji. Autor donosi rešenja teorijskog i praktičnog rada arhiva na temelju dosadašnje teorije i praksa, no uvažava i problematiku koju je nametnuo brzi tehnološki razvoj. Tematske cjeline upotpunjene su primjerima iz svijeta i Srbije. Djelo ima 15 poglavlja, predgovor, popis korištenih publikacija, stručnih standarda, propisa i članaka.

Prvo poglavlje razmatra arhivistiku kao znanost. Arhivsku teoriju i praksu ne treba odvajati, ta dva dijela čine cjelinu koju se naziva arhivistikom u užem smislu. Predmet i zadatak arhivistike u užem smislu obuhvaća istraživanje i proučavanje problema i pitanja koji proistječu iz funkcija, nadležnosti i zadataka osnovne djelatnosti arhiva. Arhivistika u širem smislu obuhvaća arhivsku tehniku, povijest arhiva i arhivske službe, arhivsko zakonodavstvo, fizičku i tehničku zaštitu arhivskoga gradiva te povijest institucija. Zadaće arhivistike su brojne: utvrđivanje znanstvenih i stručnih standarda za rad u arhivima, utvrđivanje načela- principa rada, utvrđivanje sustava zaštite arhivskoga gradiva i registraturnog materijala kao njegova izvora, valorizacija i kategorizacija arhivskoga gradiva prema njegovoj sadržajnoj vrijednosti itd.

Drugo je poglavlje posvećeno arhivima i arhivskom gradivu. Pod pojmom arhiva se podrazumijeva, u suvremenom smislu, upravna i kulturno-znanstvena samo-